
CONSIDERAȚII ASUPRA RELAȚIILOR VLAHO-BULGARO-BIZANTINE ÎNTRE 1197 ȘI 1204

Vasile Mărculeț

Succesul răscoalei antibizantine a vlahilor și bulgarilor din Thema Paristrion (Paradounavon) și Munții Haemus (Balcani), izbucnită în toamna anului 1185 sub conducerea fraților Petru și Asan, a determinat o modificare însemnată a geografiei politice a nordului Peninsulei Balcanice prin crearea unei noi formațiuni politico-statale, Țaratul Vlaho-Bulgar (1187/1188). În timpul domniilor primilor țari, Asan (1187/1188-1196) și Petru (1196-1197), statul vlaho-bulgar, susținut de puterea militară a cumanilor nord-dunăreni a eliminat aproape complet prezența bizantină dintre Dunăre și Munții Balcani.

Întemeietorii Țaratului Vlaho-Bulgar, Asan și Petru, și-au încheiat domniile în condiții violente, pierind asasinați de rude apropiate, primul în 1196, cel de-al doilea în 1197. Asasinarea lui Petru l-a propulsat pe tronul de la Târnovo pe cel de-al treilea frate, Ioniță Asan (1197-1207), care avea să se afirme drept „cea mai mare personalitate a vlahilor balcanici” (Brezeanu 2005, 240; Brezeanu 2007, 290).

Sursele de care dispunem sunt extrem de sărace în informații despre noul țar de la Târnovo din perioada anterioară ocupării tronului. Din *Istoria* cronicarului bizantin contemporan, Niketas Choniates, cunoaștem că în 1188 Ioniță „a fost luat ca ostatic” de împăratul Isaak II Angelos (1185-1195), că „după ce fusese destulă vreme ostatic la romei (bizantini - n.n.), [...], fugise și întorcându-se acasă”, a fost luat de Petru „ca ajutor în truda sa și ca părtaș la domnie”, respectiv asociat la tron (Choniates 1835, 622; Choniates 1984, 259; Murnu 1906, 387; Fontes 1975, 286-287). Inspirat din opera lui Niketas Choniates, cronicarul bizantin Theodoros Skutariotes, ne oferă, la rândul său, o serie de informații cum un conținut asemănător în compilația lui (Fontes 1975, 420-421, 426-427).

Urcat pe tronul Țaratului Vlaho-Bulgar, Ioniță Asan moștenea o situație tensionată în raportu-

rile cu Imperiul Bizantin. Unele informații confuze transmise de Niketas Choniates, cu privire la o serie de acțiuni militare ale vlaho-bulgarilor și cumanilor împotriva stăpânilor bizantine din Thracia au fost datate de unii istorici în epoca de debut a domniei lui Ioniță Asan. Referindu-se la aceste operațiuni militare, Niketas Choniates consemnează că „Petru îl luase de mai înainte ca ajutor în truda sa și ca părtaș la domnie pe fratele său Ioan, care, după ce fusese destulă vreme ostatic la romei, [...], fugise și întorcându-se acasă, nu altfel decât răposatul Asan prăda și devasta ținuturile romeilor” (Choniates 1835, 622; Choniates 1984, 259; Murnu 1906, 405-406; Fontes 1975, 286-287). În același context, cronicarul bizantin înregistrează noi atacuri ale vlaho-bulgarilor și cumanilor în Thracia și Macedonia. Vlaho-bulgarii, scrie Niketas Choniates, „cu ajutorul sciților (cumanilor - n.n.) prădau ce le cădea în cale [...]. Dar cine ar putea socoti de câte ori și când [anume] în cursul anului s-au produs năvăliri ale sciților și vlahilor și ce fapte nelegiuite au făcut? Mărturisesc desigur faptele însele, pustiirea ținuturilor de lângă Haemus, prădăciunile din Macedonia și din Thracia” (Choniates 1835, 624; Choniates 1984, 259-260; Murnu 1906, 407; Fontes 1975, 288-289).

Laconicele și confuzele informații transmise de Niketas Choniates fac destul de dificil de datat momentul în care ele s-au produs. Într-o lucrare de dată recentă, Alexandru Madgearu propunea datarea lor la începutul domniei lui Ioniță Asan, respectiv între anii 1197 și 1199 (Madgearu 2014, 100).

În opinia noastră, datarea respectivelor raiduri vlaho-bulgaro-cumane în anii de început ai domniei lui Ioniță Asan singur este destul de incertă. Ele sunt prezentate de cronicarul bizantin în contextul ocupării tronului de Petru, în urma asasinării lui Asan de către boierul Ivanko. De altfel, Theodoros Skutariotes face deplină lumină din acest punct de vedere precizând clar că „pe atunci

Petru, făcându-și-l părtaș la domnie pe Ioan, devasta pe cât îi stătea în putință țara romeilor” (Fontes 1975, 426-427).

Conchidem deci, pe baza respectivelor informații și constatări, că atacurile împotriva stăpânilor bizantine din Thracia și Macedonia nu s-au consumat la începutul domniei lui Ioniță Asan, respectiv prin 1197-1199, ci în timpul scurtei domnii a lui Petru din anii 1196-1197. Nu excludem însă nici posibilitatea ca unele dintre acestea să fi fost conduse de Ioniță însuși, în calitate de coregent, sau ca unele dintre ele să se fi aflat în desfășurare în momentul în care acesta a rămas țar unic, în 1197.

Parcurgerea surselor disponibile permite constatarea că, în primii doi ani de domnie, noul țar nu a angajat Țaratul Vlaho-Bulgar în acțiuni militare împotriva Imperiului Bizantin. O explicație categorică dată politicii de pace promovate de suveranul de la Târnovo în raporturile cu Constantinopolul din această perioadă este dificil de formulat. Nu este exclus ca în anii de debut ai domniei lui, Ioniță Asan să fi fost nevoit să acționeze pe plan intern pentru consolidarea pozițiilor sale (Pavlov 2002, 47). Suprimarea violentă a lui Asan și Petru ar putea constitui doar fața vizibilă a opoziției și contestării de care se lovea familia Asăneștilor în rândul aristocrației vlaho-bulgare. Foarte posibil, această opoziție s-a văzut silit s-o anihileze Ioniță Asan în primii ani după urcarea pe tron.

Facem aici precizarea că opoziția aristocrației vlaho-bulgare avea să se manifeste cu putere și mai târziu, degenerând în răsccoală prin 1205-1206, pe fondul absenței de la Târnovo a lui Ioniță Asan, aflat în campanie în Thracia. Potrivit relatării lui Niketas Choniates, țarul își întrerupe campania și „se întoarce pentru scurtă vreme în Mysia și pune rânduială în țara lui pedepsind aspru și cu noi feluri de ucideri pe răzvrătiți” (Choniates 1835, 830; Choniates 1984, 344; Murnu 1906, 443; Fontes 1975, 324-325).

În condițiile în care, la începutul domniei, țarul de la Târnovo se angajase în acțiunea de consolidare a pozițiilor sale interne, el a căutat să-și asigure o liniște minimă pe plan extern. Ca urmare, prin 1197 sau 1198, între Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin a survenit *de facto* un armistițiu (Dölger 1932, nr. 1.655; Cf. Mărculeț 2008, 23).

Înclinăm să credem că perioada armistițiului cu Bizanțul a fost una extrem de activă din punct de

vedere diplomatic pe plan extern, unde suveranul vlaho-bulgar a înregistrat importante succese. Fără îndoială, în această perioadă el a stabilit contacte cu papalitatea demarând cu aceasta tratativele cu privire la recunoașterea pentru sine a titlului imperial și la ridicarea Bisericii Târnovei la rangul de patriarhie în schimbul unirii religioase cu Roma. Actul viza, în egală măsură, anihilarea amenințării reprezentată de unul dintre cei doi adversari ai Țaratului Vlaho-Bulgar, anume Regatul Ungariei. Nu este exclus ca tot acum Ioniță Asan să fi stabilit relații cu Ștefan II Nemanja, marele jupan al Serbiei, confruntat și acesta cu ostilitatea Ungariei, atrăgând astfel statul sârb în orbita sa politică. În sfârșit, probabil tot în această perioadă, țarul de la Târnovo și-a consolidat alianța cu cumanii nord-dunăreni, căsătorindu-se cu o prințesă din această etnie. Momentul realizării acestei alianțe matrimoniale este dificil de precizat din cauza absenței informațiilor. Într-un obscur pasaj din cronica sa, Georgios Akropolites relatează că Ioniță, „*atrăgându-și de partea sa neamul sciților și întovărășindu-se cu ei*” s-a „*întrudit cu ei*” (Akropolites 1836, 26; Akropolites 1978, 24; Akropolites 2007, 140; Fontes 1975, 402-403).

Armistițiul survenit între Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin nu a fost în măsură să determine o normalizare a relațiilor dintre cele două state care s-au menținut conflictuale. Faptul este confirmat de o scrisoare, de la mijlocul anului 1202, a țarului de la Târnovo către papa Innocentius III. În scrisoarea către pontiful roman, Ioniță precizează faptul că anterior anului 1199, cel al stabilirii legăturilor cu papalitatea, a mai încercat încă în două sau trei rânduri să-și trimită solii la Roma, dar a fost împiedicat de opoziția adversarilor săi externi (Innocentius 1855, I, col. 1113, nr. CXV; Hurmuzaki 1887, 2, nr. II).

Cine erau adversarii Târnovei la momentul respectiv actul nu precizează, dar nu este dificil de stabilit. Primul dintre ei era, fără îndoială, Imperiul Bizantin, pentru care încadrarea Țaratului Vlaho-Bulgar în concertul puterilor catolice ar fi însemnat compromiterea definitivă a obiectivului său, anume desființarea acestuia. Al doilea adversar a fost, cu certitudine, Ungaria, cu concursul căreia Imperiul Bizantin, aflat în disoluție politică și teritorială, întreprindea „*ultimele sale încercări de a-și restaura pozițiile din nordul peninsulei Balcanice, amputate grav de sârbi și vlaho-bulgari*” (Papacostea 1993, 28).

O serie de informații indirecte, provenite din sursele de care dispunem, ne permit constatarea că, după o scurtă perioadă de pace în relațiile cu Bizanțul, prin 1199 Ioniță Asan a redeschis ostilitățile împotriva imperiului. Respectivul știri conduc, de asemenea, la concluzia că odată cu reluarea ostilităților împotriva Bizanțului, țarul de la Târnovo a acționat împotriva stăpânilor imperiului din nord-vestul Peninsulei Balcanice, de pe Dunărea Mijlocie și din nordul Macedoniei. În cursul acestor campanii militare, suveranul vlaho-bulgar a anexat stăpânirii sale teritoriul dintre Vidin și Belgrad, acțiune care i-a atras ostilitatea Ungariei, aliata Imperiului Bizantin, care viza, la rândul său, ocuparea regiunii respective (Cf. Curta 2006, 382).

Datarea momentului în care s-a produs anexarea regiunii dintre Vidin și Belgrad rămâne dificil de stabilit din cauza penuriei de informații. Ioan Marin Mălinaș lasă să se înțeleagă că ocuparea respectivului teritoriu s-a produs înainte de 1200, an în care, regele Ungariei, Emerich, a atacat Țaratul Vlaho-Bulgar „*smulgându-i lui Ioniță Caloian un teritoriu cu cinci ephii*” (Mălinaș 2000, 91). În opinia lui Alexandru Madgearu, „*ocuparea orașului Braničevo poate fi datată exact în primăvara anului 1199. Tot atunci s-a produs și cucerirea nordului Macedoniei, fapt atestat în mod indirect prin extinderea autorității bisericești*” (Madgearu 2014, 106). Alți autori datează mai târziu momentul, respectiv prin 1201-1202 (Pecican 2006, 80-88).

Sursele pe care le avem la dispoziție ne permit constatarea că, la sfârșitul anului 1198, regiunile Niș și Braničevo, ca și zona Skopje din nordul Macedoniei, se aflau încă sub stăpânirea Imperiului Bizantin. Faptul este confirmat de privilegiul comercial acordat Venetiei de împăratul Alexios III Angelos, în noiembrie 1198, în care sunt menționate între stăpânirile imperiale și „*prouincia Nisi et Uranisouae*”, ca și „*prouincia Scopie cum episkopi Coriton*” (Tafel, Thomas 1856, 261-262, nr. LXXXV; Dölger 1932, nr. 1.647). Din corespondența lui Ioniță Asan cu papa Innocentius III deducem însă că întâia menționare a Episcopiei de Braničevo sub jurisdicția Bisericii Târnovei datează abia din anul 1202, iar cea a regiunii Skopje din noiembrie 1203. Astfel, o scrisoare adresată de Ioniță Asan suveranului pontif, pe la mijlocul acestui an, îl menționează pentru prima oară pe „*credinciosul nostru preotul Blasius*”, nou-numi-

tul episcop de Braničevo, unul din colaboratorii apropiați ai suveranului vlaho-bulgar, iar o alta, posterioară datei de 8 septembrie 1203, îi arată a fi sub jurisdicția arhiepiscopului de Târnovo, alături de mitropoliții Anastasius de Velbužd și Sabbas de Preslav, pe episcopii Marinus de Skopje, Abrahamus de Prizren, Kirikus de Niș și Clemens de Vidin (Innocentius, 1855, I, col. 1113, nr. CXV; II, col. 289, nr. V; Hurmuzaki 1887, 2, 29, nr. II, XX; Mălinaș 2000, 105, 138). Probabil, la acțiunile militare care au dus la anexarea regiunii Niș-Belgrad face aluzie pontiful roman în scrisoarea sa către Ioniță Asan de la sfârșitul anului 1199 sau începutul lui 1200 (Innocentius 1855, I, col. 825, nr. CCLXVI; Hurmuzaki 1887, 1, I; Mălinaș 2000, 105).

Concomitent cu redeschiderea ostilităților cu Bizanțul, în nord-vestul Peninsulei Balcanice, asistăm la reluarea atacurilor și împotriva stăpânilor imperiului din Thracia. Protagonistii acțiunilor antibizantine din această regiune au fost aliații nord-dunăreni ai suveranului de la Târnovo, vlahii și cumanii nord-dunăreni.

Primul atac al cumanilor și vlahilor nord-dunăreni împotriva stăpânilor bizantine din Thracia s-a produs în aprilie 1199. Desfășurarea campaniei militare a cumanilor și vlahilor este pe larg descrisă de Niketas Choniates, care relatează că „*sciții (cumanii - n.n.) cu o ceată de vlahi, trecând Istrosul, prădau în primul lor atac, chiar în ziua pomenirii anuale a mucenicului lui Hristos Gheorghe, orașele din Thracia, cele aflate în preajma Meseniei și a Tzurulosului ca și pe cele din apropierea acestora. După cum se zvonea, planul barbarilor și cuvântul de ordine dat călăuzelor era să ajungă la Kouperion [...]; dar, cum în zori s-a lăsat o ceată deasă pe pământ, cea mai mare parte a barbarilor s-a abătut din drum și s-a revărsat asupra altor ținuturi, coborând chiar până la Rhaidestos, pe malul mării, iar o altă parte din ei năpustindu-se asupra Kouperionului*” (Choniates 1835, 663; Choniates 1984, 275; Murnu 1906, 406-410; Fontes 1975, 290-291). O grupare barbară este surprinsă de garnizoana cetății Byzia, care obține inițial succes smulgându-i prada. După depășirea șocului inițial, forțele barbare au revenit luându-și revanșa. „*Și astfel, sciții – relatează Choniates – după ce au adunat multă pradă, s-au înapoiat spre ținuturile lor; dar oastea romeică ce păzea Byzia, aflând că sciții se întorc spre casă, a pornit după*

ei. Și cum cele două armate s-au ciocnit în luptă, a noastră învinge și se face măcel mare și sciiți fug și cea mai mare parte din cei prinși scapă, dar pentru scurtă vreme. Căci lăcomia înăscută și nebunească și de neclintit a romeilor după lucruri care nicidecum nu li se cuvin le-a stricat victoria. Toți s-au ocupat să smulgă și să care prăzile făcute de sciiți din ținuturile romeice, iar dușmanii, în vremea asta, s-au oprit din fugă și s-au întors atacându-i din nou” (Choniates 1835, 664-665; Choniates 1984, 275-576; Murnu 1906, 411; Fontes 1975, 292-293).

În toamna anului 1199 s-a produs o a doua incursiune a cumanilor în teritoriile bizantine din Peninsula Balcanică, una „foarte mare și mai groaznică decât cele de mai înainte”, scrie Niketas Choniates (Choniates 1835, 673; Choniates 1984, 280; Murnu 1906, 418; Fontes 1975, 298-299). Cumanii, consemnează în continuare cronicarul bizantin, „împărțindu-se în patru corpuri de oaste au năvălit în toată Macedonia, atacând și orașe fortificate și urcând până pe culmile munților, astfel încât au cercetat și muntele Ganos, prădând multe mănăstiri și ucigând călugări; și nimeni nu îndrăznește, de teamă, să se lupte cu ei, căci ar fi trebuit ca un număr mic de oameni să-i înfrunte pe mai mulți și de aceea nu puteau să se îngrijească de sufletul lor” (Choniates 1835, 673; Choniates 1984, 280; Murnu 1906, 418; Fontes 1975, 298-301).

La sfârșitul anului 1200 sau la începutul lui 1201 s-a consumat o altă invazie a barbarilor în imperiu. „Vlahii au năvălit împreună cu cumanii – scrie Niketas Choniates – și, după ce au prădat cele mai importante regiuni ale țării, s-au înapoiat [în ținuturile lor] nevătămați” (Choniates 1835, 691; Choniates 1984, 287; Murnu 1906, 425; Fontes 1975, 306-307).

Retragerea cumanilor și întreruperea pentru un timp a atacurilor lor s-a datorat intervenției împotriva lor a marelui cneaz rus de Halici-Volhynia, Roman Mstislavich. Conform vechii cronici ruse, marele cneaz de Halici-Volhynia a atacat în două rânduri teritoriile cumanilor: prima dată în februarie 1201, iar a doua oară în iarna anului 1202, probabil în decembrie (Nestor 1835, II, 174, 176; Cf. Choniates 1835, 691-692; Choniates 1984, 287; Cf. Ephraemius 1840, 267; Cf. Jiriček 1876, 231-232; Cf. Wolff 1949, 189; Cf. Diaconu 1978, 130; Cf. Vásáry 2005, 48-49; Cf. Spinei 2005, 413; Cf. Spinei 2009, 141-142; Cf.

Madgearu 2014, 101). În concluzie, atacul cumanilor și vlahilor împotriva stăpânilor bizantine din Peninsula Balcanică ar putea fi datat aproximativ între sfârșitul anului 1200 și sfârșitul lunii februarie 1201.

Absența oricăror referiri la implicarea țarului Ioniță Asan în organizarea și desfășurarea acțiunilor antibizantine din anii 1199-1201 l-a determinat pe istoricul Alexandru Madgearu să conchidă că „este posibil ca ele să fi fost pornite din inițiativa anumitor conducători cumani din Moldova sau estul Munteniei, și ca ele să fi afectat și Țaratul Vlaho-Bulgar” (Madgearu 2014, 102). Referitor la participarea românilor nord-dunăreni la amintitele atacuri cumane, autorul afirmă că aceștia „erau supuși cumanilor, ceea ce presupune și participarea la război” (Madgearu 2014, 102).

Alți istorici sunt însă de părere că implicarea lui Ioniță Asan în organizarea respectivelor raiduri ale cumanilor împotriva stăpânilor bizantine din Peninsula Balcanică din 1199-1201 a fost una însemnată, suveranului de la Târnovo revenindu-i inițiativa declanșării lor. În acest sens se pronunța, spre exemplu, istoricul italian Francesco Dall’Agli, care conchidea că „în 1198, după o scurtă perioadă de reorganizare internă, Kalojan (Ioniță Asan - n.n.) a luat din nou armele împotriva bizantinilor” identificând în atacul cumanilor din toamna anului 1199, pe care-l datează în 1198, drept „prima acțiune ostilă” întreprinsă de cumani la instigațiile țarului vlaho-bulgar, după urcarea acestuia pe tron (Dall’Agli 2008-2009, 44).

În opinia noastră, simultaneitatea atacurilor vlahilor și cumanilor împotriva stăpânilor bizantine din Thracia cu operațiunile desfășurate de Ioniță Asan în nord-vestul Peninsulei Balcanice, pentru cucerirea regiunii dintre Vidin și Belgrad, nu poate fi una întâmplătoare. Din punctul nostru de vedere, între acțiunile militare desfășurate de țarul de la Târnovo și cele ale vlahilor și cumanilor nord-dunăreni există o strânsă relație de determinare. Suveranul vlaho-bulgar, considerăm noi, i-a folosit pe aliații săi nord-dunăreni, în primul rând, pentru a ține ocupate și a fixa forțele bizantine din Thracia împiedicându-le să intervină în sprijinul celor din nord-vestul Peninsulei Balcanice, asigurându-și astfel libertatea de acțiune în zona Vidin-Belgrad și eliminând riscul de a fi contraatacat din spate.

Paralel cu tratativele purtate cu Roma, cu scopul de a obține din partea papalității recunoașterea titlului imperial pentru sine și ridicarea Bisericii Târnovei la rangul de patriarhie, Ioniță a acționat și pentru întărirea pozițiilor sale din Balcani. Fără îndoială, acțiunile militare ale cumenilor împotriva Imperiului Bizantin au servit și acestui scop.

Un rol important în atingerea acestui obiectiv a revenit componentei politice. Țarul vlaho-bulgar și-a întărit influența în zonă printr-un sistem de alianțe încheiate cu diferiți potentati locali. În opinia unor istorici, circumscrise aceluiași scop au fost și alianțele cu doi fruntași vlahi din Peninsula Balcanică, adversari ai Bizanțului, Dobromir Chrysos, din Macedonia, și Ivanko, din Thracia (Pavlov 2002, 47; Madgearu 2014, 100, 102-103). Potrivit opiniei lui Florin Curta, prin 1198 sau 1199, „*Dobromir Chrysos și Ivanko l-au recunoscut pe Ioniță suzeran*” (Curta 2006, 364). Temeiul acestei concluzii ne rămâne complet necunoscut.

Dobromir Chrysos, adversar al lui Asan și Petru, s-a raliat Bizanțului la începutul răscoalei vlahilor și bulgarilor în 1185 acționând împotriva acestora. Ulterior însă, răzvrătindu-se împotriva imperiului, „*înclină spre cei de un neam cu el*” și „*năzuind să dobândească putere [pentru sine]*”, scrie Niketas Choniates, pune bazele unei Vlahii autonome în Macedonia și nord-estul Greciei (Choniates 1835, 643-644; Choniates 1984, 267; Murnu 1906, 408; Fontes 1975, 288-289).

Din punctul nostru de vedere, apropierea lui Dobromir Chrysos de Asănești nu s-a produs mai devreme de sfârșitul anului 1187 sau începutul lui 1188, când triumful acestora era cert, iar Țaratul Vlaho-Bulgar devenise o realitate în geografia politică a Peninsulei Balcanice (Mărculeț 2009, 120-121; Cf. Madgearu 2014, 97). Actul său i-a atras capturarea și o scurtă detenție la Constantinopol. Revenit însă în fruntea formațiunii sale politice, prin 1197 el a reluat lupta împotriva Imperiului Bizantin (Mărculeț 2009, 121; Cf. Madgearu 2014, 97). Prin defectarea lui Dobromir Chrysos, conchide Alexandru Madgearu, Ioniță Asan dobânda „*un aliat prețios*” în luptele împotriva Bizanțului (Madgearu 2014, 102).

Referitor la alianța cu Dobromir Chrysos, dispunem de o informație sumară transmisă de Niketas Choniates în unul din discursurile sale ținute în fața împăratului Alexios III Angelos, în martie-

aprilie 1202. Foarte succint în cuvântarea sa, cronicarul bizantin afirmă că Ioniță Asan „*s-a unit*” cu Dobromir Chrysos și cu Ivanko „*în faptă și în gând și întru nebunia dezlănțuită asupra noastră* (a bizantinilor - n.n.)” (Choniates 1972, 110; Fontes 1975, 368-369). Nu știm dacă Ioniță Asan și-a coordonat acțiunile împotriva Imperiului Bizantin cu cele ale lui Dobromir Chrysos pentru a putea afirma că respectiva alianță a fost cu adevărat una funcțională. Nu dispunem de nicio informație în acest sens. Putem admite drept cert doar faptul că prin răzvrătirea sa și atragerea unor importante forțe bizantine împotriva lui, Dobromir Chrysos a facilitat indirect acțiunile militare ale lui Ioniță Asan împotriva Imperiului Bizantin. Alianța cu Ioniță Asan nu a însemnat însă și acceptarea suzeranității acestuia de către potentatul vlah din Macedonia.

Rebeliunea lui Dobromir Chrysos a continuat până în la începutul anului 1202. În primăvara acestui an, prin martie-aprilie, diplomația bizantină reușea „*prin înșelăciune*”, să-l readucă la ascultare și obediență pe fruntașul vlah din Macedonia (Choniates 1835, 709; Choniates 1984, 293-294; Murnu 1906, 429; Fontes 1975, 310-313; Cf. Fine jr. 1994, 33).

Al doilea potentat vlah, Ivanko, a fost un apropiat al lui Asan și Petru. În 1196, în urma unor neînțelegeri avute cu Asan, l-a asasinat pe acesta. Eșuând în tentativa de a ocupa tronul de la Târnovo, s-a refugiat la Constantinopol unde și-a luat numele de Alexios, după cel al împăratului. Numit comandant al Themei Philippopolis, timp de câțiva ani a apărat cu succes teritoriile acesteia în fața atacurilor conaționalilor săi. Răzvrătit împotriva imperiului, pune bazele unei Vlahii autonome în regiunile din sudul Thraciei și estul Macedoniei. Reconciliat cu Ioniță Asan, cu care încheie o alianță, Ivanko-Alexios respinge, cu concursul țarului de la Târnovo, o acțiune militară bizantină îndreptată împotriva lui (vara 1200) (Choniates 1835, 618-621, 676-681; Choniates 1984, 257-259, 281-283; Murnu 1906, 402-405, 418-423; Fontes 1975, 282-287, 304-307; Cf. Fine jr. 1994, 31).

Potrivit opiniei lui Alexandru Madgearu, răzvrătirea lui Ivanko împotriva Imperiului Bizantin s-ar fi produs în anul 1198 (Madgearu 2014, 100), date care din punctul nostru de vedere nu se susține. Niketas Choniates ne oferă câteva indicii care permit datarea corectă a momentului răzvrătirii

lui Ivanko. În relatarea lui, acesta consemnează faptul, deosebit de important, că răzvrătirea lui Ivanko s-a produs la scurt timp după încheierea ceremoniilor legate de căsătoria fiicelor împăratului, Irina cu Alexios Paleologos și Anna cu Theodoros Laskaris, desfășurare în preajma Duminicii Lăsatului Secului, respectiv prin februarie-martie 1199 (Choniates 1835, 674; Choniates 1984, 280). Aceste informații permit datarea defecțiunii lui Ivanko-Alexios în primăvara anului 1199.

În ceea ce privește alianța lui Ivanko-Alexios cu Ioniță Asan, încheiată în aceeași perioadă, semnatarii ei se angajau să lupte împreună împotriva Imperiului Bizantin. Existența și funcționarea alianței antibizantine dintre suveranul de la Târnova și Ivanko-Alexios este confirmată de Niketas Choniates, care relatează că în urma victoriei asupra forțelor bizantine comandate de ginerii împăratului și de protostratorul Manuel Kamytzes, ultimul „a mutat din înălțimi în câmpie cele mai multe dintre turmele de vite și incredințându-le unor oameni din neamul său să le ducă spre Haemus împreună cu o parte dintre prizonierii romei ca și cum ar fi fost partea din partea de război și dovada de mulțumire cuvenită lui Ioannes, domnul Zagorei, deoarece acesta încheiase cu Alexios pace și se înțelesese prin tratate să lupte împotriva romeilor” (Choniates 1835, 679; Choniates 1984, 282; Murnu 1906, 421-422; Fontes 1975, 302-303). Cuvântarea lui Niketas Choniates din martie-aprilie 1202 reprezintă o altă confirmare a existenței alianței dintre Ioniță Asan și Ivanko-Alexios (Choniates 1972, 110; Fontes 1975, 368-369). Din punctul nostru de vedere, considerăm că nu este exclus ca atacurile vlahilor și cumanilor nord-dunăreni din 1199-1200/1201, care coincid cu răzvrătirea lui Ivanko-Alexios, să fi reprezentat tocmai modalitatea prin care țarul de la Târnovo i-a acordat ajutor aliatului său din Thracia în luptele cu Bizanțul.

Răzvrătirea lui Ivanko-Alexios avea să se încheie în vara anului 1200. În mai, împăratul Alexios III conduce personal o campanie împotriva lui Ivanko-Alexios. După eșuarea unor încercări de a-l readuce pe fruntașul vlah, pe cale diplomatică, la ascultare față de imperiu, forțele imperiale asediază și cuceresc cetatea Stenimachos. Căderea cetății a condus la deschiderea tratatelor de pace în cursul cărora Ivanko-Alexios a fost capturat. Teritoriile Vlahiei întemeiate de el reintrau sub stăpânirea Imperiului Bizantin (iulie 1200) (Choniates 1835, 685-687; Choniates 1984, 284-285; Murnu 1906, 423-425; Fontes 1975, 304-307; Cf. Fine jr. 1994, 31.).

niates 1835, 685-687; Choniates 1984, 284-285; Murnu 1906, 423-425; Fontes 1975, 304-307; Cf. Fine jr. 1994, 31.).

În primăvara anului 1201, Ioniță Asan declanșează singura sa campanie împotriva stăpânilor bizantine din Thracia. În martie, în fruntea unei armate „foarte mari și toată în aramă înveșmântată”, consemnează Niketas Choniates, suveranul vlaho-bulgar atacă cetatea Konstanteia (Simeonograd, Bulgaria) din regiunea Munților Rhodopi, o cucerește și o demantează (Choniates 1835, 706; Choniates 1984, 292; Murnu 1906, 426; Fontes 1975, 308-309; Cf. Ephraemius 1840, 270).

De la Konstanteia, forțele vlaho-bulgare s-au îndreptat spre Varna. După un asediu de trei zile, cetatea a fost cucerită în Sâmbăta Paștelor anului 1201 (26 martie). Conform relatării lui Niketas Choniates, cucerirea cetății a fost urmată de un mare măcel în rândul locuitorilor acesteia. Țarul de la Târnovo, scrie cronicarul bizantin, „lipsit de respect pentru numele de creștin, [...], împins de demoni iubitori de sânge, aruncă în șanț pe toți cei prinși de vii și umplându-l apoi cu pământ face din acel loc cimitir”, după care „se întoarce în Mysia” (Choniates 1835, 706; Choniates 1984, 292-293; Murnu 1906, 426-427; Fontes 1975, 304-307). Informații asemănătoare, preluate după cele din lucrarea lui Niketas Choniates, se regăsesc în cronicile mai târzii ale lui Theodoros Skutariotes și Ephraemius (Fontes 1975, 432-433; Ephraemius 1840, 270).

Succesul înregistrat de Ioniță Asan în campania din 1201 a fost, în opinia unor istorici, mai însemnat decât lasă să se înțeleagă Niketas Choniates. Cu acest prilej, consideră respectivii specialiști, țarul de la Târnovo și-a extins autoritatea și asupra portului Mesembria, nemenționat de cronicarul bizantin (Madgearu 2014, 102; Cf. Fine jr. 1994, 31-32; Cf. Dall’Aglia 2008-2009, 45-46; Cf. Purton 2009, 310).

Parcurgerea știrilor transmise de Niketas Choniates, ne permit constatarea că acestea nu fac nicio referire la participarea cumanilor nord-dunăreni la campania condusă de Ioniță Asan împotriva Imperiului Bizantin în primăvara anului 1201. Acest fapt permite concluzia că aceștia nu au participat la campania împotriva Bizanțului. În opinia noastră, absența cumanilor se datorează, în primul rând, implicării lor în spațiul rusesc, în conflictul dintre Roman Mstislavich, cneazul de Halici-Volhynia, și Rurik II Rostislavich, cneazul

zul de Cernigov (din 1203 mare cneaz de Kiev), dintre 1201 și 1203 (Nestor 1835, II, 174-176; Cf. Dall'Aglio 2008-2009, 45-46). Se adaugă acestui factor, așa cum am arătat mai sus, potrivit informațiilor transmise de Niketas Choniates, angajarea împotriva lor a lui Roman Mstislavich.

Campania vlaho-bulgară din primăvara anului 1201 a deschis calea tratatelor de pace dintre Târnovo și Bizanț. Asupra momentul încheierii păcii dintre Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin, istoricii nu s-au pus încă de acord: unii se pronunță pentru primăvara anului 1201, alții pentru cea a lui 1202 (Cf. Fine jr. 1994, 33; Cf. Dall'Aglio 2008-2009, 46; Cf. Madgearu 2014, 103). Primăvara anului 1202, respectiv martie-aprilie, rămâne momentul cel mai probabil al încheierii păcii.

Prevederile păcii dintre Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin, încheiată cel mai probabil în primăvara anului 1202, nu ne sunt bine cunoscute, sursele de care dispunem fiind foarte laconice în informații. Spre exemplu, Niketas Choniates în *Istoria* sa se limitează să consemneze doar că după ce l-a suspus pe Dobronir Chrysos, împăratul Alexios III „a încheiat tratate cu Ioannes (Ioniță Asan - n.n.)” (Choniates 1835, 709; Choniates 1984, 294; Murnu 1906, 429; Fontes 1975, 310-311). Referiri la tratatul dintre Ioniță Asan și împăratul Alexios III Angelos face cronicarul bizantin și în discursul său din martie-aprilie 1202. Referindu-se la condițiile în care suveranul vlaho-bulgar a încheiat pace cu Bizanțul, Niketas Choniates susține că acesta „și-a făcut tron, ca o boltă cerească, din Muntele Haemus, ce se înalță deasupra norilor și ți se împotrivese și te înfruntă [...] și de un an încoace se poartă fără rușine. Numai că și acesta [...] îți întinde mâna și încheie cu tine un tratat. Și el, care mai înainte se înalță pe sine în gândul său nici mai mult nici mai puțin decât munții de acolo și-și ridică [trufaș] sprânceana mai sus decât culmea muntelui, și-a adus aminte din nou de starea sa de mai înainte și se gândește la robia care a fost tovărășia tinereții sale și care l-a crescut; [...]. Trufașul devenit umil s-a supus puterii tale și în chip oarecum miraculos a găsit că e urcare coborârea și a recunoscut că îi crește faima dacă și-o supune [ție]. Și înscriindu-se din nou printre cei legați de tine prin tratate și printre aliații tăi, a scăpat de robie în măsură mai mare decât atunci când se scutura de ea, [...] și el chircit de spaimă, caută spre tine, împăratul, care ești prin pute-

re un semizeu. Și după cum, în scurtă vreme, a uzurpat stăpânirea asupra Mysiei, înaintând pe calea lui, acum, face cale întoarsă și-și arată lui însuși drumul înapoi și vorbește de trecerea lui la cea mai joasă treaptă” (Choniates 1972, 110; Fontes 1975, 368-371). Discursul, unul laudativ la adresa împăratului și denigrator la adresa țarului vlaho-bulgar, nu ne oferă nicio informație utilă cu privire la prevederile tratatului.

În absența unor informații clare, istoricii au formulat opinii diferite cu privire la motivele care l-au determinat pe Ioniță Asan să încheie pacea cu Imperiul Bizantin. Unii au pus acest lucru pe retragerea sprijinului militar al cumanilor atacați de ruși (Fine jr. 1994, 32). Alții sunt de părere că anihilarea aliaților săi, Ivanko-Alexios și Dobromir Chrysos a fost motivul principal care l-a îndemnat la acest pas (Madgearu 2014, 103). În sfârșit, unii sunt de părere că încheierea tratatului de pace cu Imperiul Bizantin a fost determinată de problemele apărute în regiunile nord-vestice ale statului său, unde Ungaria, după ce l-a sprijinit pe Vukan să-l îndepărteze de pe tronul Serbiei pe Ștefan II Nemanja, a ocupat regiunea Belgrad-Braničevo, iar noul mare-cneaz al Serbiei și-a întins stăpânirea asupra zonei Niș-ului (Pavlov 2002, 47; Dall'Aglio 2008-2009, 46).

O analiză atentă a informațiilor ne arată că prima opinie nu se susține. Campania din primăvara anului 1201 a fost întreprinsă de Ioniță Asan fără participarea cumanilor, iar succesele remarcabile înregistrate confirmă forța militară a Țaratului Vlaho-Bulgar, căruia puterea aliaților săi nord-dunăreni nu-i mai era indispensabilă.

Nici a doua teorie nu poate fi confirmată. În momentul declanșării campaniei împotriva Bizanțului, Ivanko-Alexios fusese deja anihilat. În ceea ce privește alianța cu Dobromir Chrysos, nu știm cât de funcțională a fost ea.

În ceea ce privește a treia opinie, aceasta este cea mai plauzibilă, iar orientarea țarului de la Târnovo spre problemele din nord-vestul statului său, unde Țaratul Vlaho-Bulgar se confrunta cu puternice contestații teritoriale venite din partea Regatului Ungariei, o confirmă. Într-o scrisoare redactată la 8 septembrie 1203, sau la puțin timp după această dată, adresată papei Innocentius III, Ioniță Asan îl informa pe pontiful roman asupra conflictului său cu Ungaria, precizându-i faptul că regele Emerich i-a răpit un teritoriu cuprinzând

cinci episcopii (Innocentius II, 1855, II, col. 291, nr. VI; Hurmuzaki 1887, 31, nr. XXI; Cf. Mălinaș 2000, 141). Acestea au fost identificate cu cele de la Sirmium, Belgrad, Braničevo, Vidin și Niš (Innocentius II, 1855, II, col. 291, nr. VI; Hurmuzaki 1887, 31, nr. XXI; Mălinaș 2000, 141). La 10 septembrie 1203, într-un post-scriptum la o scrisoare adresată din Ferentino mitropolitului Vasile, papa îi cerea țarului de la Târnovo să se împace cu noul mare-jupan al Serbiei, Vukan (Innocentius 1855, II, col. 158, nr. CXLIV; Hurmuzaki 1887, 13, nr. XI). De altfel, în același an, Ioniță Asan tranșa disputa în favoarea sa restaurându-l pe tronul Serbiei pe Ștefan II Nemanja și recucerându-și teritoriile ocupate de Vukan și Emerich.

Există și alte păreri cu privire la statutul politico-juridic al teritoriilor din regiunea Niș- Braničevo. Spre exemplu, Florin Curta consideră că, între 1185 și 1203, acest teritoriu, fie s-a aflat sub stăpânirea Ungariei, fie a fost un *no-man's-land* (Curta 2006, 382). Informațiile cuprinse în corespondența lui Ioniță Asan cu Innocențiu III cu privire la dependența de Biserica Târnovei a diocazelor din regiunea amintită înainte de 1202-1203 infirmă însă o asemenea concluzie.

Absența oricăror informații cu privire la conținutul lui face ca și clauzele tratatului dintre Târnovo și Constantinopol să ne rămână la fel de necunoscute. Potrivit unor istorici, prin tratat, frontiera dintre Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin era stabilită pe pantele Munților Balcani, Ioniță renunțând la cuceririle sale din Thracia în schimbul obținerii recunoașterii statului său (Brand 1968, 134; Fine jr. 1994, 32; Angold 1997, 305; Brezeanu 1981, 161; Mălinaș 2000, 59; Dall'Aglio 2008-2009, 46; Madgearu 2014, 103).

O opinie moderată, dar mult mai apropiată de realitate exprimă, după părerea noastră, istoricul bulgar Vassil Gjuzelelev, Potrivit acestuia, „în principiu, tratatul reconfirmă legitimitatea Țaratului Bulgar restabilit” (Gjuzelelev 2013, 29).

Ulterior, asistăm însă la o serie de reconsiderări ale propriilor afirmații privind recunoașterea Țaratului Vlaho-Bulgar de către Imperiul Bizantin în urma păcii din martie-aprilie 1202, făcute de unii specialiști. Un exemplu în acest sens îl reprezintă istoricul Stelian Brezeanu, care, revenind asupra opiniei sale similare exprimate în 1981, după ce se întreba dacă pacea dintre Constantinopol și Târnovo însemna „o recunoaștere de drept

a țaratului din Târnovo”, conchidea că „negocierile îndelungate purtate de suveranul din Haemus, în corespondența sa cu papa Innocențiu III (1199-1204), sugerează un răspuns mai degrabă negativ la întrebare” (Brezeanu 2005, 240-241; Brezeanu 2007, 290).

Recent a fost emisă opinia potrivit căruia „în 1202 s-au produs o reorientare în politica externă a lui Ioniță. El a devenit aliat al lui Alexios III” (Madgearu 2014, 109). Succintele informații de care dispunem cu privire la relațiile dintre Țaratul Vlaho-Bulgar și Imperiul Bizantin din perioada care a urmat încheierii tratatului de pace din martie-aprilie 1202 nu par a confirma o asemenea opinie.

Într-o scrisoare din iunie sau iulie 1203, adresată papei Innocentius III, Ioniță Asan îl informa pe suveranul pontif asupra faptului că, atât patriarhul Ioannes X Kamateros, cât și basileul Alexios III, i-au trimis soli oferindu-i recunoașterea titlului imperial și ridicarea Bisericii Târnovei la rang de patriarhie, solicitându-i să se deplaseze la Constantinopol pentru încoronare (Innocentius 1855, II, col. 156, nr. CXLII; Hurmuzaki 1887, 11, nr. X). Circumspect și intuind probabil o cursă în propunerea autorităților bizantine – exemplul lui Ivanko-Alexios era proaspăt – țarul vlaho-bulgar a declinat oferta.

Potrivit opiniei istoricului Vassil Gjuzelelev, tratativele vlaho-bulgaro-bizantine s-au purtat la Târnovo la începutul lunii iunie a anului 1203. Factorul care l-a determinat pe împăratul Alexios III Angelos la acest pas a fost înaintarea spre Constantinopol a participanților la cea de-a patra cruciadă (iunie-iulie 1203). Amenințarea cruciată, conchide istoricul bulgar, „l-a obligat pe basileul Alexios III Angelos să caute ajutor militar la bulgari” (Gjuzelelev 2013, 29).

Demersurile diplomației bizantine, care a urmărit probabil atragerea statului vlaho-bulgar în orbita politică a imperiului, nu s-au materializat, rezultatul lor fiind un eșec. Țarul vlaho-bulgar, nu numai că a refuzat ajutorul militar solicitat, dar a și accelerat tratativele cu papalitatea în vederea unirii Bisericii Târnovei cu Biserica Romei. Suveranul de la Târnovo „prefera să asiste ca observator al evenimentelor care aveau loc pe malurile Bosphor-ului, contribuind indirect la derularea lor nefericită pentru Imperiul Bizantin” (Gjuzelelev 2013, 30).

Fără îndoială, fără să fi dorit acest lucru, angajând respectivele tratative cu țarul vlaho-bulgar, auto-

ritățile bizantine i-au pus acestuia la dispoziție un puternic factor de presiune în demersurile sale pe lângă papalitate, de care acesta s-a folosit cu multă abilitate. În scrisoarea sa din iunie-iulie 1203, „*vicleanul conducător*” de la Târnovo, conchide Francis Dvornik, „*i-a sugerat papei, care încă ezita, că ar fi putut obține fără nicio dificultate acest favor de la greci, care îl abordaseră în acest scop*” (Dvornik 2001, 85). Persuasiv, suveranul de la Târnovo îl asigură pe papă că „*eu nu am voit, ba mai mult alerg la sanctitatea ta, căci vreau să fiu servitorul Sfântului Petru și al sanctității tale*”, scop în care susține el, l-a trimis la Roma pe mitropolitul Vasile „*pentru a se închina sanctității tale pentru mine, servitorul tău*”, fără a uita să-i solicite să trimită cât mai repede un cardinal care să-l încoroneze ca împărat și să ridice Biserica statului său la rangul de patriarhie (Innocentius 1855, II, col. 156, nr. CXLII; Hurmuzaki 1887, 11, nr. X).

Tratatul din martie-aprilie 1202 nu a normalizat decât în mică măsură relațiile dintre Târnovo și Constantinopol, între cele două părți, neîncrederea și tensiunile continuând să persiste. Acest lucru ne determină să vedem în el, mai degrabă, un armistițiu. Probabil singurele clauze îndeplinite au fost încetarea luptelor și delimitarea stăpâniilor celor două state.

Ostilitatea autorităților bizantine, accentuată probabil și de frustrările generate de eșuarea tratativelor din iunie 1203, avea să răbufnească cu putere cu ocazia deplasării spre Roma a delegației vlaho-bulgare, conduse de mitropolitul Vasile. Acestea nu au ezitat să recurgă inclusiv la violență pentru a împiedica trimișii Târnovei să ajungă în Italia. Situația este prezentată de însuși mitropolitul Vasile într-un post-scriptum la scrisoarea adresată de Ioniță Asan papei Innocentius III, în iunie-iulie 1203. În scurta sa intervenție, prelatul vlaho-bulgar îi relatează papei problemele pe care i le-au creat autoritățile bizantine din Dyrrachium, care l-au împiedicat să se imbarce spre Italia, inclusiv faptul că a fost molest și că a trecut prin pericol de moarte, fiind chiar pe punctul de a fi linșat (Innocentius 1855, II, col. 156, nr. CXLII; Hurmuzaki 1887, 11, nr. X).

În pofida eșecului înregistrat în iunie 1203, în tratativele cu Ioniță Asan, Alexios III nu a abandonat ideea atragerii acestuia de partea Imperiului Bizantin. Obligat de presiunea cruciaților să părăsească Constantinopolul, el s-a stabilit la Develtos, oraș situat pe litoralul apusean al Marii

Negre, la frontiera cu Țaratul Vlaho-Bulgar (Choniates 1835, 723, 726; Choniates 1972, 299, 301; Akropolites 1836, 7-8; Akropolites 1978, 6-8; Akropolites 2007, 107, 110). În cursul verii anului 1203, susține Vassil Gjuzeev, el a „*cerut pentru a doua oară ajutorul militar al bulgarilor, dar a fost și acum refuzat*”, fapt care l-a făcut să părăsească repede Develtos pentru a se instala la Adrianopolis (Gjuzeev 2013, 30).

La rândul său, Ioniță Asan a manifestat aceeași ostilitate la adresa Bizanțului. Spre exemplu, suveranul vlaho-bulgar a refuzat să recunoască legitimitatea împăratului Alexios IV (1203-1204), încoronat la 1 august 1203. Conform relatării lui Geofroy de Villehardouin, „*toți grecii au venit la el, și s-au supus poruncii și voinței sale și i-au jurat credință și prestat omagiu ca unui senior al lor, afară numai de Ioniță singur, care era regele Vlahiei și Bulgariei*” (Ville-Hardouin 1882, XLI-II, 202; Ville-Hardouin 1828, 80; Villehardouin 1955, 50-51; Villehardouin 2002, VI, 5, 202; Cf. Gjuzeev 2013, 31).

Semnificativă din acest punct de vedere este poziția adoptată cu prilejul celui de-al doilea asalt asupra Constantinopolului al cruciaților. Țarul Vlaho-Bulgar avea să se comporte cu această ocazie nu ca un aliat al Imperiului Bizantin, ci ca un adversar al său. Cunoaștem din relatarea lui Robert de Clari, martor al evenimentelor, că în faza pregătirilor pentru cel de-al doilea asediu al Constantinopolului, din primăvara anului 1204, suveranul de la Târnovo le-a oferit un substanțial ajutor militar cruciaților. Referitor la acest aspect, cronicarul francez consemnează că „*Jehans li Blakis manda as haus barons de l'ost que, se il le voloient corouner à roi à estre sires de tere de Blakie, que il tenroit se tere et ses roiaume d'aus, et qu'il venroit en leur aiwe pour aidier à prendre Coustantinoble à tout c. m. hommes à armes (Ioan Vlahul baronilor de seamă de la oaste că, dacă voiau să-l încoroneze ca rege ca să fie al ținutului său Vlahia, [va socoti că] ținutul lui și regatul lui de la ei le primea și va veni în ajutorul lor să-i ajute să ia Constantinopolul, împreună cu o sută de mii de oșteni)*” (Clari f.a., 51; Clari 2005, 119; Clari 1997, § 64).

Ostilitatea cruciaților la adresa suveranului vlaho-bulgar a condus la respingerea ofertei sale. Chiar și în această situație, țarul vlaho-bulgar nu a întreprins nimic în sprijinul *aliatului* său bizantin.

Bibliografie

- Akropolites 1836:** Gerogii Acropolitae, Annales, recognovit Immanuel Bekkerus (Bonnae MDCCCXXXVI).
- Akropoltes 1978:** Georgii Acropolitae, Opera, recensuit Augustus Heisenberg, vol. I (Stutgardiae MCMLXXXVIII).
- Akropolites 2007:** G. Akropolites, The History. Introduction, translation and commentary Ruth Macrides (Oxford 2007).
- Brezeanu 1981:** S. Brezeanu, O istorie a Imperiului Bizantin (București 1981).
- Brezeanu 2005:** S. Brezeanu, O istorie a Bizanțului (București 2005).
- Brezeanu 2007:** S. Brezeanu, Istoria Imperiului Bizantin (București 2007).
- Choniates 1835:** Nicetae Coniatae, Historia, ex recensione Immanuelis Bekkeri (Bonnae MDCCCXXXV).
- Choniates 1972:** Nicetae Choniatae, Orationes et epistulae, recensuit Ioannes Aloysius van Dieten (Berolini et Novi Eboraci MCMLXXII).
- Choniates 1984:** O City of Byzantium, Annales of Niketas Choniates. Translated by H.J. Magoulias, (Detroit 1984).
- Clari f.a.:** Robert de Clari, Li estoires de chiaus qui conquissent Coustantinoble, f.a.
- Clari 1997:** Robert de Clari, The Capture of Constantinople. Translations and Reprints from Original Sources of European History by Dana C. Munro, edited by P. Halsall, 1997, <http://www.fordham.edu/halsall/source/claril.asp>
- Clari 2005:** Robert de Clari, Cei care au cucerit Constantinopolul, ediție de Tatiana-Ana Fluieraru și Ov. Pecican (Cluj-Napoca 2005).
- Curta 2006:** Fl. Curta, Southeastern Europe in the Middle Age 500-1250 (Cambridge 2006).
- Dall'Agli 2008-2009:** Fr. Dall'Agli, The Military Alliance between the Cumans and Bulgaria from the Establishment of the Second Bulgarian Kingdom to the Mongol Invasion. Archivum Eurasiae Medii Aevi, 16, 2008-2009, 29-54.
- Diaconu 1978:** P. Diaconu, Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles (București 1978).
- Dölger 1932:** Fr. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453, II. Theil: Regesten von 1025-1204 (München 1932).
- Dvornik 2001:** Fr. Dvornik, Slavii în istoria și civilizația europeană (București 2001).
- Ephraemius 1840:** Ephraemii monachi, Imperatorum et patriarcharum, recensensus interprete Angelo Maio (Bonnae MDCCCXL).
- Fontes 1975:** Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României), vol. III, publicate de Al. Elian, N.-Ș. Tanașoca (București 1975).
- Fine jr. 1994:** J.V.A. Fine jr., The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest (Michigan 1994).
- Gjuzelev 2013:** V. Gjuzelev, La quatrième croisade et ses conséquences pour la Bulgarie médiévale: le tzar Kaloian, les Latins et les Grecs (1204-1207. Studia Ceranea, 3, 2013, 29-37.
- Hurmuzaki 1887:** Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. I, partea I: 1199-1345 (București 1887).
- Innocentius 1855, I-II:** Innocentii Romani Pontificis, Opera omnia tomis quatuor distributa, accurate J.-P. Migne, t. I-II, în Patrologiae cursus completus, series secunda, accurate J.-P. Migne, t. CCXIV-CCXV (Lutetiae Parisiorum 1855).
- Jiriček 1876:** C.J. Jiriček, Geschichte der Bulgaren (Prag 1876).
- Madgearu 2014:** Al. Madgearu, Asănești. Istoria politico-militară a statului dinastiei Asan (1185-1280) (Târgoviște 2014).
- Mălinaș 2000:** I.M. Mălinaș, Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, pribitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo (Oradea 2000).
- Mărculeț 2008:** V. Mărculeț, Țaratul Vlaho-Bulgar între Bizanțul ortodox și occidentul catolic în timpul domniei țarului Ioniță Asan. Buletinul Muzeului Militar Național «Regele Ferdinand I», 6, 2008, 23-38.
- Mărculeț 2009:** V. Mărculeț, Dispute și confruntări interne în etapa de început a Țaratului Vlaho-Bulgar și implicarea Bizanțului 1185-1204. Buridava. Studii și Materiale, VII, 2009, 118-132.
- Murnu 1906:** Gh. Murnu, Din Nichita Acominatos Honiatul. Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, s. II, t. XXVIII, 1905-1906, București, 1906, 357-467.
- Nestor 1835, II:** La chronique de Nestor, éditée par L. Paris, t. II (Paris 1835).
- Papacostea 1993:** Ș. Papacostea, Români în secolul al XIII-lea. Între Cruciată și Imperiul Mongol (București 1993).

- Pavlov 2002:** P. Pavlov, *Eliberarea și consolidarea Țaratului Bulgar (1186-1207)*. In: P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, *Istoria Bulgariei* (București 2002), 45-52.
- Pecican 2006:** Ov. Pecican, *Conflictul dintre Ioniță Caloian și Emeric al Ungariei*. In: Ov. Pecican, *Între cruciați și tătari. Creștinătate occidentală și nomazi în Europa central-sud-estică (1204-1241)* (Cluj-Napoca 2006), 80-88.
- Purton 2009:** P. Purton, *A History of the Early Medieval Siege c. 450-1220* (Woodbridge 2009).
- Spinei 2005:** V. Spinei, *The Great Migrations in the East and South East of Europe from the Ninth to the Thirteenth Century*. I. Hungarians, Pechenegs and Uzes; II. Cumans and Mongols, (Amsterdam 2005).
- Spinei 2009:** V. Spinei, *The Romanians and the Turkic Nomads North of the Delta Danube from the Tenth to the Mid-Thirteenth Century* (Leiden, Boston 2009).
- Tafel, Thomas 1856:** *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig, mit besonderer Beziehung auf Byzanz und Levante*, Herausgegeben von G.L. Fr. Tafel und G.M. Thomas, I. Theil (814-1205) (Wien 1856).
- Vásáry 2005:** I. Vásáry, *Cumans and Tatars. Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185-1365* (Cambridge 2005).
- Ville-Hardouin 1828:** Geoffroy de Ville-Hardouin, *Chronique de la prise de Constantinople par les Francs, avec notes et éclaircissements par J.-A. Buchon* (Paris 1828).
- Ville-Hardouin 1882:** Geoffroi de Ville-Hardouin, *Conauête de Constantinople avec la continuation de Henri de Valenciennes, texte original, accompagné d'une traduction par Natalis de Wailly* (Paris 1882).
- Villehardouin 1955:** *Villehardouin's Chronicle of the Fourth Crusade and the Conquest of Constantinople*, în *Villehardouin and Joinville, Memoirs of the Crusades*, translated by Frank Marzials (London-Toronto-New York 1955).
- Villehardouin 2002:** Geoffroy de Villehardouin, *Cucerirea Constantinopolului*, ediție de Ov. Pecican (Cluj 2002).
- Wolff 1949:** R.L. Wolff, *The 'Second Bulgarian Empire.' Its Origin and History to 1204*. *Speculum. A Journal of Medieval Studies*, XXIV/2, 1949, 167-206.

On the relations between the Vlach-Bulgarian Tsardom and the Byzantine Empire in 1197-1204

Abstract

In 1197 Ionitsa (Kaloyan) Asen came to the throne of the Second Bulgarian (or the Vlach-Bulgarian) Tsardom. Having ascended to the throne, he inherited strained relations with the Byzantine Empire. During the first two years of reign the new tsar did not engage in military actions against Byzantium. In this period of time he consolidated his internal positions, strengthened the relations with the Cumans and had made alliances with two other Vlach rulers, Dobromir Chrysos from Macedonia and Ivanko from Thrace, who rebelled against Byzantium. Around 1199 Ionitsa Asen resumed the war with the Empire, opposing her possessions in the north-west of the Balkan Peninsula, the Middle Danube and northern Macedonia. During these campaigns the Vlach-Bulgarian sovereign attached to his possessions lands lying between Vidin and Belgrade. Along with the resumption of hostilities against Byzantium in the north-west of the Balkan Peninsula, the allies of the ruler of Tarnovo – the Vlachs and the Cumans from Northern Danube attacked the Byzantine possessions in Thrace. Between 1199 and 1200/1201 they attacked this region for several times. In the spring of 1201 Ionitsa Asen started his own military campaign against Byzantine possessions in Thrace, during which he conquered the strongholds of Konstanteia and Varna. In March-April 1201 he signed a peace treaty with the Emperor Alexios III Angelos. Under this treaty, both sides defined the boundaries of their possessions. The treaty did not normalize relations between Tarnovo and Constantinople and they continued to be strained. Both sides violated it on various occasions.

Об отношениях между Влахо-Болгарским царством и Византией в период 1197-1204 гг.

Резюме

В 1197 году престол Второго Болгарского (или Влахо-Болгарского) царства занял Иваница (Калоян) Асень. Взойдя на трон, он унаследовал напряженные отношения с Византийской империей. В течение первых двух лет правления новый царь не воевал против Византии. За этот период он укрепил внутренние позиции, упрочил связи с куманами и заключил альянсы с двумя другими предводителями влахов – Добромиром Хризом из Македонии и Иванко из Фракии, восставшими против Византии. Около 1199 года Иваница Асень возобновил войну с империей, выступив против ее владений на северо-западе Балканского полу-

острова, на Среднем Дунае и севере Македонии. В ходе этих военных кампаний правитель Второго Болгарского царства присоединил к своим владениям земли, лежавшие между Видином и Белградом. Одновременно с возобновлением военных действий против Византии на северо-западе Балканского полуострова северодунайские союзники тырновского царя – влахи и куманы – напали на византийские владения во Фракии. Между 1199 и 1200/1201 гг. они несколько раз совершали нападения на эти земли. Весной 1201 года Иваница Асень сам стал наступать на византийские владения во Фракии и завоевал крепость Констанцию и Варну. В марте-апреле 1201 г. он заключил мирный договор с императором Алексеем III Ангелом. Согласно этому договору обе стороны определили границы своих владений. Договор ни в коей степени не нормализовал отношения между Тырново и Константинополем – они продолжали оставаться напряженными. Обе стороны нарушали его по разным поводам.

10.08.2015

Dr. Vasile Mărculeț, Colegiul Tehnic „Mediensis”, str. Sticlei, nr. 9, RO-551130 Mediaș, jud. Sibiu, România,
e-mail: vasmarculet@yahoo.com